

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.58

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

САБЛУК Ростислав Петрович

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

КРАВЧУК Олена Василівна

аспірантка

Поняття лізингу, яке використовується в економіці нині, взяло свій початок з класичних принципів римського права про розмежування поняття права власності та права користування і володіння майном. Поява та існування його як особливого виду підприємницької діяльності засноване саме на можливості розподілу компонентів власності на два важливих чинника – користування річчю, тобто застосування її у відповідності з призначенням з метою одержання прибутку, податкових та інших пільг, і саме право власності як правове володіння особи об'єктом власності.

Перша лізингова компанія «Юнайтед стейтс лізинг корпорейшн» була створена у 1952 році в Сан-Франциско. Засновником американського лізингу вважається Генрі Шонфельд. За досить короткий час лізинг у США став одним з основних інструментів економічної діяльності. Масштабний розвиток лізингових компаній у Європі відбувся наприкінці 50-х років минулого століття.

Під поняттям лізингу, виходячи з його розвитку, ми розуміємо його особливий вид інвестування тимчасово вільних або залучених фінансових ресурсів для придбання у власність у визначеного продавця лізингодавця (орендодавцем) обумовленого з конкретним лізингоодержувачем (орендатором) майна і надання після цього майна даному орендатору у тимчасове користування за визначеною платою.

Іншими словами, **лізинг** – це засіб реалізації відносин власності, що виражає відповідний стан продуктивних сил та виробничих відносин, з якими він знаходиться у тісному взаємозв'язку. Особливість лізингової діяльності полягає в тому, що, з одного боку, вона сприяє становленню приватної власності на засоби виробництва, а з іншого – веде до подолання її шляхом зміни власника і розпорядника. У процесі лізингу відбувається також саморозвиток державної власності, а при відповідних умовах – і перетворення її в загальну, сумісну або пайову. Вкладаючи свої кошти з дозволу лізингодавця в поліпшення та кількісне примноження основних засобів виробництва, лізинго-

одержувачі стають власниками таких примножень. Внаслідок цього за допомогою лізингу досягається розв'язання подвійності суспільної власності, яка належить усім сумісно і одночасно кожному окремо. Слід зауважити, що будь-які форми як господарювання, так і власності на основні засоби виробництва не заперечують застосування лізингової форми підприємницької діяльності.

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», **лізинг** – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1].

Найзагальнішою суттєвою рисою лізингу є віднесення його до різновидів економічних відносин і характеризується як підприємницька діяльність. В економічній літературі немає загальноприйнятої класифікації видів лізингу, однак переважає думка про те, що всі види лізингу походять від двох основних – фінансового та оперативного. Критерієм їх розмежування є обсяг зобов'язань лізингодавця та строки використання лізингового майна.

Фінансовий лізинг – комплекс економічних і майнових відносин, що виникає у зв'язку з придбанням майна у власність з подальшою його передачею у тимчасове володіння і користування за відповідну плату і наступним його викупом. Що стосується оперативного лізингу, то він характеризується тим, що строк, на який майно передається в тимчасове володіння і користування, набагато менший нормативного строку служби майна.

З фінансового боку фінансовий лізинг – це є товарний кредит в основні фонди переданого в користування майна, який надається у товарній формі продавцем покупцеві у вигляді відстрочки платежу за продані товари. Незважаючи на таку схожість лізингу з кредитуванням, між ними є суттєва відмінність і в першу чергу та, що користувач майна не укладає кредитного договору з лізингодавцем.

Порівнюючи фінансовий лізинг з кредитною угодою, необхідно врахувати важливу обставину: сума кредиту за взаємною домовленістю постачальника, покупця і банку може перераховуватися постачальнику безпосередньо, минаючи розрахунковий рахунок покупця, подібно як об'єкт фінансового лізингу доставляється виробником прямо лізингоодержувачу, минаючи лізингову компанію.

Поняття «фінансовий лізинг» не слід змішувати з різними формами відносин щодо найму і підряду. Фінансовий лізинг – це наймання майна, а не працівників. Сам факт наймання засобів виробництва веде до корінної зміни соціального статусу індивідуальних підприємців.

За допомогою лізингу вони реально з'єднуються із засобами праці як не наймані робітники, а як зацікавлені підприємці-власники. У результаті значно розширюється база мотивації трудової діяльності працівників не тільки як споживачів, але і як ініціативних підприємців.

Суть використання фінансового лізингу в господарській діяльності, що знайшла відображення в його функціях, полягає в оптимізації і раціональному використанню ресурсів. Свого часу академік Л. В. Канторович відзначав, що величини орендної плати є більш точним інструментом оцінки корисності функціонування машинно-технічної продукції, ніж традиційні оцінки використання власного майна. В даному випадку лізинговий платіж, як оплата за визначений період конкретної роботи, корисного використання майна, значно більш близька характеристика дійсно кінцевого результату ефективного використання цього майна [2].

Фінансовий лізинг має ряд переваг. По-перше, він дозволяє в досить короткі терміни повернути вартість основних чи оборотних фондів. По-друге, швидке накопичення амортизаційного фонду веде до оперативного їх відновлення. Також фінансовий лізинг надає певні фінансові пільги для сторін. Лізингоодержувач не є власником майна чи обладнання, і воно перебуває на балансі лізингодавця. Лізингові платежі відносяться до поточних витрат, лізингоодержувач включає їх до собівартості продукції, виробленої за допомогою майна чи обладнання, що знаходиться в лізингу. Платежі йдуть не з прибутку підприємства, отже, на їх суму зменшується розмір оподаткованого прибутку. Зручність фінансового лізингу полягає ще й у тому, що лізингодавець при наявності відповідного застереження в угоді доставляє обладнання до місця призначення, що знижує транспортні витрати лізингоодержувача. Таким чином, використання фінансового лізингу є економічно вигідним для суб'єктів господарювання.

В операціях фінансового лізингу не оминати участі комерційних банків, це пояснюється рядом моментів. Головний із них: в економічному відношенні фінансовий лізинг можна розглядати як форму фінансової операції, спосіб здійснення капіталовкладень. Купуючи обладнання у власність з метою подальшої здачі у фінансовий лізинг, лізингодавець здійснює інвестування капіталу. Лізинг можна розглядати як особливий рід фінансового кредиту з певними умовами його погашення. Хоча при лізингових відносинах лізингоодержувачі є власниками основних чи оборотних засобів, переданих в лізинг, це не виключає можливості додаткового забезпечення заставою і своєчасного отримання лізингових платежів. Це пояснюється тим, що лізингодавець не зацікавлений при припиненні платежів ставити питання про розірвання договору. Слід зауважити, що в міжнародному праві фінансовий лізинг іменують як «кредит-оренду». У країнах, де фінансовий лізинг має широке значення, його відносять до більш високого рівня операцій порівняно з кредитуванням підприємств.

Важлива відмінність фінансового лізингу від договору майнового найму полягає в тому, що в користування,

як правило, здаються не старі засоби, які раніше використовував лізингоодержувач, а нові, спеціально придбані лізингодавцем виключно з метою передачі у користування лізингоодержувачу. Це становище підтверджено в Конвенції про міжнародний фінансовий лізинг. Згідно ст. 1 даної Конвенції лізингодавець за специфікацією іншого боку (лізингоодержувача) укладає договір з третьою стороною, відповідно до якого він набуває майно, обладнання, товари або інше устаткування на умовах, схвалених лізингоодержувачем, і укладає договір про фінансовий лізинг з останнім, надаючи йому право використовувати обладнання за виплату періодичних платежів.

Договір про фінансовий лізинг містить ряд інших відмінностей від договору майнового найму. Ці відмінності полягають у більш тривалому терміні оренди обладнання і в особливостях умов платежів. При договорі фінансового лізингу термін передачі засобів в користування відповідає терміну їх ефективної експлуатації, тобто повної амортизації. Протягом цього періоду договір про фінансовий лізинг не може бути розірваний жодною зі сторін. Розмір лізингових платежів включає плату за амортизацію майна, відсотки за користування кредитом та винагороду лізингодавцю. Загальна сума платежів перевищує вартість майна, його покупну ціну. Перевищення є прибутком лізингодавця. Як буде видно зі змісту договору про фінансовий лізинг, для цього договору характерне інше, а саме розподіл прав і обов'язків між сторонами порівняно з договором майнового найму.

У розвинутих країнах світу операції фінансового лізингу довгий час є невід'ємною частиною економіки країни, де близько 30 % інвестицій припадає саме на такі операції. Що стосується економіки України, то тут фінансовий лізинг корисний тим, що він є альтернативою кредиту і є більш привабливим виходячи з його особливостей. Тому, виходячи з цього, фінансовий лізинг сприяє оновленню та модернізації основних чи оборотних фондів, забезпеченню партнерських відносин, які зумовлюють взаємні вигоди, що призводить до збільшення ефективності економіки країни. Оцінюючи привабливість лізингу для усіх учасників такої співпраці, можна сказати, що фінансовий лізинг є вигідним як для суб'єктів, що надають лізингові послуги, так і для користувачів таких послуг.

Розглядаючи стан розвитку фінансового лізингу в Україні, можна відмітити, що найбільш актуальним він є у аграрному секторі економіки країни, адже з часу набуття незалежності стан матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств щороку погіршувався. Зовнішня економічна політика України орієнтована на побудову соціально-орієнтованої ринкової економіки та інтеграцію країни у світовий економічний простір, але це неможливо без забезпечення інноваційного розвитку, якому повинна спонукати потужна матеріально-технічна база, сучасні енергозберігаючі системи і прогресивні технології. Перш за все це стосується однієї з найважливіших сфер економічної діяльності, а саме сільського господарства, де ситуація стосовно технічного оснащення основними засобами досить складна, адже рівень оснащени-

ті сільськогосподарських підприємств основними видами техніки дуже низкий, до того ж близько 90 % існуючої відпрацювали більше одного терміну експлуатації. Враховуючи ситуацію, яка склалася, фінансовий лізинг відіграє важливу роль в цих складних умовах [6].

На сьогоднішній день фінансовий лізинг є одним з небагатьох фінансових ресурсів у малого та середнього сільськогосподарського виробника та фермера, так як банки поки що залишаються недоступними і не поспішають надавати кредити з доступними відсотками під малий бізнес, який характеризується своїми особливостями. В іншому випадку відсоткові ставки настільки високі, що не залишають надії на взаємовигідну співпрацю суб'єктів господарювання з банківськими установами.

Досить доступним є фінансовий лізинг з позиції участі у державних лізингових програмах. Лізинговий механізм за такими програмами дозволяє без складних процедур взяти таку сільськогосподарську техніку, як трактор, сівалку, комбайн, обладнання для птахферм або міні-елеватор та ін. Малі підприємства не можуть собі дозволити купити таке майно, адже бракує обігових коштів, а в даному випадку відповідно до лізингової угоди, платять помірний перший внесок та мають зручний графік сплати лізингових платежів упродовж від 3 до 7 років дії такої угоди і в той же час лізингоодержувач користується технікою за помірний відсоток, що складає близько 7 % від невиплаченої вартості техніки. В даний час для забезпечення аграріїв сільськогосподарською технікою та обладнанням за державними програмами на аграрному ринку працює НАК «Украгролізинг». Головне завдання компанії – сприяти реалізації державної політики в агропромисловій сфері, забезпечувати ефективне функціонування і розвиток сільськогосподарського виробництва шляхом передачі сільськогосподарським товаровиробникам на умовах лізингу машин та обладнання. Протягом 2009 року аграріям поставлено на умовах фінансового лізингу 655 одиниць техніки та обладнання на суму 142,1 мільйона гривень, а у 2008 році – 1500 одиниць техніки на 185,7 мільйонів гривень. Згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» на операції НАК «Украгролізинг» передбачалося виділення 353 мільйонів гривень. Звісно, що цих коштів, якими скористалася компанія для закупівлі нової техніки вітчизняного виробництва, недостатньо для відсутнього оновлення машинно-тракторного парку країни, так як портфель замовлень, отриманий НАК «Украгролізинг» на 2010 рік, налічував заявок на понад 18 тисяч одиниць техніки та обладнання на суму до мільярда гривень, що набагато більше, ніж є у розпорядженні [5].

Враховуючи, що НАК «Украгролізинг» не може задовольнити весь попит, альтернативним варіантом є недержавні лізингові компанії. Чимало лізингових компаній надавали торік лізингові послуги малим підприємствам, у значній частині клієнтами були середні підприємства.

2011 рік супроводжувався активним розвитком ринку лізингу і в недержавному секторі економіки країни (табл. 1 і 2).

Таблиця 1

Кількість і вартість підписаних договорів фінансового лізингу

	I кв. 2010р.	II кв. 2010р.	III кв. 2010р.	IV кв. 2010р.	I кв. 2011р.	II кв. 2011р.
Вартість договорів, млн грн	705,8	727,9	1332,17	2200,01	1274,01	2768,04
Кількість договорів, шт.	886	948	1298	1963	1843	2668

Джерело: дані Українського об'єднання лізингодавців

Таблиця 2

Вартість розподілу договорів фінансового лізингу за видами обладнання, %

	Транспорт	Техніка для с/г	Комп'ютерне та телекомунікаційне обладнання	Друкарське та поліграфічне обладнання	Торгові і банківське обладнання	Інше
II кв. 2010р.	53,4	11,6	5,6	1,0	0,1	28,3
II кв. 2011р.	50,1	14,7	5,7	0,8	0,1	28,6

Джерело: дані Українського об'єднання лізингодавців

За даними Державної комісії регулювання ринку фінансових послуг, за перше півріччя 2011-го року лізингові компанії уклали нових договорів більш ніж на 4 мільярди гривень, що вдвічі перевищує показники аналогічного періоду 2010 року. Окрім того, станом на 1 липня 2011-го року лізинговий портфель досягнув 31,9 мільярда гривень, який є максимальним в історії. За підсумками року очікується зростання ринку на 30 %. В кінці жовтня 2011-го року уряд включив операції фінансового лізингу до програми компенсацій для українських сільськогосподарських виробників на 2012 рік. За планами урядовців, пільга буде розповсюджуватися на аграріїв, які на умовах фінансового лізингу придбали техніку і обладнання вітчизняного виробництва, в зв'язку з цим учасники ринку сподіваються на те, що нововведення допоможе популяризувати лізингові послуги серед місцевих компаній.

Література

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16 січня 2004 р. №723-97-вр.
2. Джуха В. М. Лізинг. Серія «Учебники, учебные пособия». Ростов н/Д: «Феникс», 1999. – 320 с.
3. Саблук Р. П. Фінансовий лізинг в АПК. – К.: ІАЕ УАНН, 2003. – 178 с.
4. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ua-referat.com/>
5. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukragro-leasing.com.ua/>
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/>